

РОЛЬ БРИТАНСЬКИХ ГЛОБАЛЬНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ТЕЛЕРАДІОКОМПАНІЙ ТА ОНЛАЙН-РЕСУРСІВ У ПІДТРИМЦІ ТА РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ

Велика Британія – це країна, де концепція історичної пам'яті підтримується впродовж тривалого часу. Ось чому особливо цікаво дізнатися, як це робиться у XXI столітті. У статті досліджується, як традиції, ритуали та цінності були збережені в Британії за багато століть і як водночас народжувалися нові протягом останніх десятиліть за допомогою глобальних та національних телерадіокомпаній та онлайн-ресурсів. Це кейс-студія, в якій аналізується увічнення в Британії великої дати – сторіччя Першої світової війни, в ній проаналізовано старі та нові традиції, ритуали, події та перформанси, що зберігають і розвивають історичну пам'ять британського суспільства.

Ключові слова: концепція, історія, історична пам'ять, Велика Британія, традиції, ритуали, цінності, Перша світова війна, британські глобальні і національні телерадіокомпанії та онлайн-ресурси.

Zernetska O. The Role of Global and National Teleradiocompaies and Online Resources in Support and Development of Historscal Memory in Great Britain

Great Britain is a country where the concept of historical memory has been sustained for a long time. It is especially interesting how it was done in the 21 st century. This article investigates how old traditions, rituals and values have been saved for many centuries and at the same time how new ones have been born for last decades with the help of global and national teleradiocompaies and online resources in support and development of historical memory in Great Britain. It is a case study of commemoration the centenary of the First World War in Britain where old and new traditions, rituals, events, and performances have been analyzed sustaining and developing the historical memory of the British society, global and national teleradiocompaies and online resources.

Keywords: concept, historical memory, Great Britain, traditions, rituals, values, First World War, British Global and National Teleradiocompaies and Online Resources.

Зернецкая О.В. Роль британских глобальных и национальных телерадиокомпаний и онлайн-ресурсов в поддержке и развитии исторической памяти в Великобритании

Великобритания – это страна, в которой концепция исторической памяти поддерживается на протяжении долгого времени. Вот почему особенно интересным было узнать, как это делается в XXI веке. В статье исследуется, как традиции, ритуалы и ценности были сохранены в Британии за многие столетия, и как в то же время рождалось новое на протяжении последних десятилетий с помощью глобальных и национальных телерадиокомпаний и онлайн-ресурсов. Это кейс-студия, в которой анализируется увековечивание в Британии великой даты – столетия со дня начала Первой мировой войны, в

ней проанализированы старые и новые традиции, ритуалы, события, перформансы, которые сохраняют и развивают историческую память британского общества.

Ключевые слова: *концепция, история, историческая память, Великобритания, традиции, ритуалы, ценности, Первая мировая война, британские глобальные и национальные телерадиокомпании и онлайн-ресурсы.*

Історична пам'ять – основа національної і державницької свідомості. Історична пам'ять закріплюється у традиціях, а кристалізується – в ритуалах. Недаремно Конфуцій, розбудовуючи одну з найдавніших світових цивілізацій, як філософський фундамент закладав вчення про ритуали. Він розумів важливість ритуалів і вчив своїх учнів дотримуватися їх. Він вважав ритуали своєрідним каркасом суспільства і держави, запорукою підтримання у них порядку і процвітання. Відтоді минули тисячоліття, але важливість традицій і ритуалів для консолідації суспільства, збереження національної пам'яті залишається так само актуальною.

Яскравим прикладом цього є Велика Британія – унітарна держава, конституційна монархія, яку очолює король або королева, з парламентською системою врядування. Велика Британія – розвинена країна, шоста в світі за номінальним ВВП і сьома за ВВП із урахуванням купівельної спроможності. У ХІХ – першій половині ХХ століть вона була найбільш економічно потужною країною у світі і досі зберігає значний економічний, культурний, військовий, науковий та політичний впливи.

У Великій Британії свідомо підтримують традиції і ритуали, які об'єднують громадян країни, консолідують її суспільство. Події, пов'язані зі збереженням історичної пам'яті, виявляються у різних формах: церемоніях, святкуваннях, ритуалах, побудові музеїв, пам'ятників, облаштуванні пам'ятних місць тощо.

Про це завжди дбали і дбають британські монархи, завдяки яким розбудова національних традицій та ритуалів тісно пов'язана з королівською родиною Британії (як і сам інститут монархії є осередком історичної пам'яті).

По-перше, це церемонія державного відкриття Парламенту [1], яка сягає часів Середньовіччя. Церемонія знаменує собою початок нової сесії парламенту і відбувається щороку в листопаді. Церемонія має загальнонаціональний характер. Традиція є дуже важливою, оскільки знаменує собою початок нової сесії парламенту і дає змогу урядові оголосити свою програму для цієї сесії, водночас вона є дуже видовишною. У день відкриття парламенту нинішня королева Єлизавета II їде з Букінгемського палацу до будинку Парламенту в золотій кареті, а ще в одній кареті везуть її корону. Святкова й урочиста процесія збирає величезні натовпи британців і туристів. Вона транслюється по національному телебаченню. У парламенті королева одягає церемоніальний одяг, свою корону і потім йде Королівською галереєю, щоб зайняти своє місце на троні в Палаті лордів, звідки вона зачитує своє послання до Парламенту, яке називається «Королівська промова».

Відкривати Парламент особисто – давня традиція для монархів. Так, королева Єлизавета II виступала з цією промовою кожен рік свого перебування на престолі за винятком 1959 та 1963 рр., коли вона була вагітна відповідно принцями Ендрю та Едвардом. Навіть у 2017-му році у сорокаградусну спеку вона у 91-річному віці не скасувала цей ритуал, демонструючи свою вірність обов'язкам монарха. Так вона ще раз підкреслила, що дбає про свою державу. Єдине, що вона собі дозволила, – це не одягати ритуальний одяг (мантію, підбиту горностаєм) і корону, яку внесли до Палати лордів і поставили на столик. На церемонії державного відкриття Парламенту Єлизавету II завжди супроводжував чоловік – принц Філіп. У 2017 р. через хворобу принца Філіпа її супроводжував старший син – принц Чарльз Вельський.

Особи, які відповідають у Букінгемському палаці за зв'язки з громадськістю, крокують у ногу з часом: вони розробили сайт королівської родини, де з-посеред іншої інформації про королівський дім Віндзорів можна побачити відео урочистої церемонії державного відкриття Парламенту.

Найбільш яскравим прикладом системи збереження історичної пам'яті є комплекс постійних заходів увічнення полеглих у Першу світову війну.

Показовою є ритуальна церемонія покладання вінків і вшанування пам'яті загиблих у війнах біля Кенотафу – пам'ятника загиблим у Першій світовій війнам. Він став головним військовим меморіалом Сполученого Королівства.

Кенотаф (грецькою «порожня могила») – це пам'ятник, збудований на місці, що не містить тіла покійного, і є своєрідною символічною могилою. Кенотаф споруджується для увічнення пам'яті про загиблих і виконання поминальних ритуалів.

Перебуваючи в Лондоні у науковому відрядженні в 1993 р., якось я тьмяним дощовим листопадним ранком, крокуючи до роботи у Вестмінстерському університеті, раптом побачила, що вся вулиця розквітла червоними маками, які були на грудях майже у кожного перехожого. У колег в університеті я дізналася, що маки – це пам'ять про британців, полеглих на полях Першої світової війни. Квіти виробляються у Центрі ветеранів війни у Стаффордширі. А ввечері того самого дня, передивляючись телевізійні новини, я побачила сюжет, в якому дев'яностооднорічна Королева-Мати – це титул матері королеви Єлизавети II – покладає квіти до могили Невідомого солдата, яка знаходиться у Вестмінстерському соборі в Лондоні. Після того Королева-Мати підійшла до невеликої групи ветеранів Першої світової війни, які були хто в інвалідному візку, хто на милицях, хто з палицею, і кожному тепло потисла руку, сказала привітне слово.

У 2014 р. вшанування пам'яті загиблих британських воїнів Першої світової стали особливо урочистими, коли королева Великої Британії Єлизавета II очолила головну церемонію Дня вшанування. Як передає ВВС, «країна застигла у двохвилинному мовчанні, після чого монарх поклала вінок біля Кенотафу». Тогоріч День вшанування у Британії мав особливе значення, адже британці відзначали одразу кілька річниць: 100-річчя від початку Першої

світової війни, 70-річчя висадки союзних військ у Нормандії та виведення британських військ з Афганістану [2]. За словами колишнього британського прем'єр-міністра Девіда Кемерона, ці дати зробили нинішні урочистості «особливо проникливими»: «Сьогодні ми разом віддаємо данину пам'яті тим мужнім чоловікам та жінкам, що служили своїй країні, захищали її свободу і зробили наше життя безпечнішим. Ми пам'ятаємо усіх, хто загинув і хто ризикував своїм життям заради нашого блага», – сказав прем'єр. Інші члени монаршої родини, включно із герцогом Единбурзьким, принцом Чарльзом та принцом Вільямом приєдналися до королеви під час покладання квітів. Пан Кемерон, його заступник Нік Клегг та лідер лейбористів Ед Мілібенд теж віддали шану полеглим бійцям. Квіти до меморіалу також поклали посол Ірландії у Великій Британії та сорок шість представників Британської Співдружності, очільник збройних сил Британії, а також представники різних релігійних конфесій та громадських організацій [3]. Потім церемоніальним маршем пройшли з'єднання всіх родів військ Великої Британії, які, підходячи до Кенотафу, віддавали йому честь. Із настанням сутінок на Башту Біг-Бен, що офіційно носить ім'я Башта Єлизавети, було спроектовано зображення червоних маків, що символізують полеглих у війні воїнів [4].

Історична пам'ять закарбовується нині в індивідуальних відгуках про Кенотаф в Інтернеті. Це, як правило, дуже зворушливі дописи молоді, і, що цікаво, вони підписані не nicknames, а справжніми іменами та прізвищами. До відгуків додаються фотографії тих, хто залишив свої дописи і поділився в мережі своїми почуттями.

Так, Тедді Френк пише: «Дуже емоційне місце... Справжнє продовження Війни заради миру... Поклав квіти... Прочитав молитву... Хай загиблі знають, що ти дбаєш про це. Ти не забудеш. Хай Бог благословляє всіх тих, хто сплатив за мир найвищу ціну». Маркус Джеймс: «Невиможно духовне місце, аби віддати свою повагу тим хоробрим душам, які сплатили найбільшу ціну за свободу,

дуже емоційне місце». Маргарет Томлін: «Кенотаф дуже суголосний тій події, якій він присвячений. Справді зворушує вінок, покладений асоціацією вдів війни у суботу напередодні Дня пам'яті». Сетіш Чандран пише: «Змушує думати про реальну ціну війни. Місцю приділено багато уваги, особливо під час таких подій, як День пам'яті» [5].

У Лондоні користується популярністю величезна інсталяція із керамічних маків, встановлена біля Тауера в пам'ять про загиблих у Першій світовій війні. Вона має назву «Кров, що залила землі і почервонила ріки». Інсталяція складається рівно з 888246 маків – саме стільки воїнів Британії та Співдружності загинуло у Першій світовій. Спершу ця інсталяція мала стояти у центрі Лондона до 12 листопада 2017 р., проте завдяки Інтернет-петиції, що зібрала тисячі підписів, було ухвалено таке рішення: частина інсталяції залишиться біля Тауера до кінця листопада, а потім вирушить у турне Сполученим Королівством до 2018 р. [6].

Та, мабуть, найбільш грандіозний проект із відзначення сторіччя Першої світової війни був розроблений і втілений BBC. Він був розрахований на 2014-2018 рр. Його з повним правом можна назвати пан-BBC проектом, оскільки він включає більше, ніж 2500 годин програмування телевізійних, радіо та онлайн-передач. Ці передачі мають міжнародний, державний та місцевий характер. Відповідно були задіяні міжнародні, національні та локальні служби цієї корпорації. Був призначений спеціальний керівник із упровадження усіх заходів – Адріан ван Клеверен. У своїй вступній промові до цієї події він відзначив, що причини, хід та наслідки Першої світової війни визначили, що відбулося в Британії й у світі за 100 наступних років. 16 млн людей загинуло у цьому першому дійсно глобальному конфлікті. Війна визначила, чим стала Велика Британія протягом наступного століття. Вона дуже сильно змінила британське суспільство. У багатьох аспектах війна стала поворотним пунктом у природі воєнних конфліктів і призвела до редефініції, згідно з якою війна і досі

має багато особистих зв'язків для британців як індивідуальностей. Хоча вже немає тих, хто пережив цю війну, хто воював на її фронтах, але так багато сімей та громад були зачеплені цим воєнним конфліктом, і вони мають свої історії для того, щоб розповісти їх усьому британському суспільству [7].

Щоб розповісти про події столітньої минувшини, BBC представляє їх із різних кутів зору. Звичайно ж, що найбільшу увагу приділено подіям на Західному фронті [7]. Але водночас телевізійні та радіо оповіді розповіли про ефекти, котрі справила війна на події у Великій Британії та в інших країнах і частинах світу. Було задіяне все різноманіття радіо- та телевізійних жанрів: документальні фільми, драми, програми для дітей, музика, події наживо, дебати, дискусії на BBC онлайн тощо.

У 2015 р. по BBC1 пройшов видатний документальний серіал «Британська велика війна», в якому було розкрито вплив Першої світової війни на Велику Британію. Radio4 у першій половині 2015 р. транслювало драму під назвою «Домашній фронт» 5 днів на тиждень. Кожна серія лунала в ефірі по півгодини. Інша драма – «Томміз» – йшла щодня по 15 хвилин і була присвячена подіям Першої світової війни.

Два великі серіали було показано телевізійним каналом BBC1. У першому розповідається про життя воєнного польового шпиталю, а у багатосерійній п'єсі Тома Джордана йдеться про події Першої світової очима двох пересічних молодих людей, які потрапили на війну.

По телевізійному каналу BBC2 протягом 37 днів йшла розмова про політику, яка розгорталася за лаштунками Першої світової війни. Паралельно по Radio4 пройшла 42-денна серія оповідей, яку вела Маргарита МакМілан. Вона розповіла в деталях, які події сприяли вступові Британії в цю війну.

Глобальна телевізійна служба BBC World Service охопила своєю увагою багато верств населення. Так, вона залучила юнацтво до теми Першої світової війни, про яку воно чуло, мабуть, тільки у школі. Юнацькі групи BBC

створювали драми, відображали події, які мали місце сто років потому. Все це робилося для того, щоби молоде покоління зрозуміло війну і ту роль, яку в ній відігравали діти й підлітки.

До своєї роботи BBC залучала Імперський воєнний музей, співпрацювала з ним, оскільки він є неперевершеним джерелом знань, свідчень і артефактів про Велику війну, надавав і надає експертну оцінку та матеріали для багатьох передач BBC.

Такий національний телерадіомовник, як BBC, намагався дійти до людей усіх вікових категорій зі всіх куточків країни, розширити розуміння того, що Перша світова війна заподіяла як на глобальному рівні, так і на рівні особистості.

Телевізійна служба BBC World Service охопила своєю увагою багато регіонів планети, де люди розповідали, як ця війна запам'яталися по всьому світові. Ця служба передавала і телевізійні дебати, й особисті історії.

Така величезна копітка робота уряду, міністерств, департаментів, національної громадської корпорації телерадіомовлення, комерційного телерадіомовлення й кожного британця, який був у ній задіяний персонально, дає змогу зробити висновки, що концепція Великої Британії щодо історичної пам'яті є нетривіальною і життєспроможною. Вона сполучає в собі традиційні і нові ритуали, події, перформанси, креативні винаходи і сприяє зміцненню консенсусу в британському суспільстві.

Джерела та література:

1. British Royal Duties. URL: <http://www.projectbritain.com/royal/duties.htm>
2. Was the Whitehall Cenotaph Made of wood? URL: <https://historictngland/org.uk>
3. Britain Commemorates 100 Centenary of WWI. URL: bbc.co.uk
4. Британія вшановує пам'ять полеглих воїнів. URL: bbc.com
5. The Cenotaph, Whitehall. Google Maps. URL: google.com.uk
6. Червоні маки в центрі Лондона. URL: bbc.com

7. Britain Commemorates 100 Centenary of WWI. URL: bbc.co.uk
8. The War Horse Story True Mark of the Centenary of the Sword Battle of Ypres. URL: www.gov.uk
9. World War One on BBC. URL: [www.bbc.co.uk.Factual.History](http://www.bbc.co.uk/Factual/History)

Відомості про автора: Зернецька Ольга Василівна – доктор політичних наук, професор, завідувач відділу глобальних і цивілізаційних процесів ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України».